

MSN Working Papers nr 4

Międzynarodowa Sieć Naukowa "Ocena Wpływu Działalności Badawczo - Rozwojowej (B+R) i Innowacji na Rozwój Społeczno - Gospodarczy" projekt finansowany przez Komitet Badań Naukowych

Institucje uczestniczące w MSN

Instytut Nauk Ekonomicznych PAN - koordynator

Instytut Wysokich Ciśnień PAN

Instytut Biochemii i Biofizyki PAN

Instytut Organizacji Systemów Produkcyjnych PW

SZANSE DLA POLSKI W PROCESIE GLOBALIZACJI I INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

Beata Pawełczyk
Małgorzata Pawłowska

Warszawa, lipiec 2006

Beata Pawelczyk

Małgorzata Pawłowska¹

Szanse dla Polski w procesie globalizacji i integracji z Unią Europejską

Wstęp

Ostatnie lata to okres coraz szybszych przemian na międzynarodowych rynkach związanych z postępem technicznym i rozwojem sieci informacyjnej Internet. Zmiany te nasiliły proces globalizacji i spowodowały rozwój międzynarodowych korporacji.

Globalizacja i liberalizacja rynków spowodowała nasilenie konkurencji. Od 1989 r. Polska włączyła się w nurt globalizacji, zwiększając otwartość gospodarki oraz kształtując mechanizmy rynkowe, których zwięźeniem było przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. W wyniku tych procesów Polska odczuwa, zarówno pozytywne jak i negatywne konsekwencje procesu globalizacji.

Ponieważ globalizacja jest szerokim pojęciem i istnieje wiele zagadnień, z nim związanych, nie sposób jest ich wszystkich poruszyć w jednym opracowaniu, dlatego w niniejszym artykule skupiono się głównie na wzroście międzynarodowej konkurencji w wyniku globalizacji i na globalizacji produkcji, usług i wiedzy (która przejawia się w postaci *off-shoringu*, czy rynku pracy). Mniej uwagi poświęcono natomiast, globalizacji rynków finansowych czy też migracji ludności.

Celem niniejszego artykułu było wskazanie tych czynników globalizacji, które mogą pozytywnie wpłynąć na rozwój polskiej gospodarki m.in. poprzez wykorzystanie szans, jakie niesie ze sobą rynek globalny. Jednocześnie skutki i szanse płynące z procesu globalizacji zostały przedstawione w kontekście integracji Polski z UE. Członkostwo w UE stwarza dla Polski szansę rozwoju oraz poprawy międzynarodowej konkurencyjności gospodarki.

1. Globalizacja – podstawowe definicje

Pojęciem „globalizacja” w sensie ogólnym określa się bardzo znaczące i złożone procesy, zachodzące obecnie w skali ogólnoswiatowej. Większość ekspertów zgadza się z faktem, że globalizacja nie jest zjawiskiem nowym w gospodarce światowej, jednak dopiero

¹ beata.pawelczyk@mail.nbp.pl, malgorzata.pawlowska@mail.nbp.pl. Niniejszy artykuł przedstawia osobiste poglądy autorów i nie przedstawia stanowiska NBP.

w latach dziewięćdziesiątych XX w. procesy globalizacji nabrały szczególnego tempa m.in. dzięki rewolucji informatyczno - komunikacyjnej (powstaniu sieci Internet), deregulacji gospodarczej i liberalizacji przepływów finansowych². Brak jest również jednoznacznej definicji globalizacji, ponieważ jest to proces wielowymiarowy i wielopoziomowy, który można analizować z wielu punktów widzenia³. Istnieje bardzo bogata literatura poświęcona tej tematyce oraz wiele definicji globalizacji. Niektórzy stosują globalizację zamiennie z takimi pojęciami jak internacjonalizacja lub międzynarodowa integracja gospodarcza. Pojęcia te mają obecnie już inne znaczenie, ponieważ globalizacja oznacza nową jakość w procesie internacjonalizacji i postrzegania świata, w którym pojawiły się nowe rynki (np. globalne rynki finansowe), nowe narzędzia przekazu (np. przekaz elektroniczny, Internet), wielkie korporacje oraz globalne instytucje.

Globalizacja gospodarki światowej jest procesem poszerzania i pogłębiania się współzależności między krajami i regionami wskutek rosnących przepływów międzynarodowych oraz działania korporacji międzynarodowych, co prowadzi jakościowo do nowych powiązań między firmami, rynkami i gospodarkami⁴. Dla powstania i funkcjonowania globalnej gospodarki, niezbędne są liberalne warunki do rozwoju handlu międzynarodowego, inwestycji przedsiębiorstw oraz produkcyjno-handlowej działalności ich spółek zależnych.

Pojęciu globalizacji towarzyszy pojęcie sektora globalnego⁵. Jest to taki sektor, w którym strategiczna sytuacja konkurentów na podstawowych rykach regionalnych lub krajowych zależy w znacznym stopniu od ich ogólnej sytuacji w skali światowej. Zatem, sektory globalne wymagają od firm skoordynowanego konkurowania w skali światowej.

Czynniki prowadzące do globalizacji to przede wszystkim: postęp techniczny (zwiększający ekonomię skali w produkcji, logistyce lub w pracach badawczo rozwojowych, zmiana lub racjonalizacja kanałów dystrybucji poprzez wykorzystanie m.in. globalnej sieci Internet (Internet umożliwił powstanie nowych rynków niewymagających obecności strony podażowej i popytowej, a wykorzystujących jedynie informatyczne połączenia sieciowe), obniżka kosztów transportu, zmniejszenie różnic ekonomicznych i społecznych między poszczególnymi krajami oraz złagodzenie ograniczeń państwowych.

² Por: J. Kotyński, *Tendencje do globalizacji i integracji regionalnej a ryzyko makroekonomiczne i wzrost gospodarczy*, w: *Globalizacja i Integracja Europejska*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, s. 16.

³ B. Liberska, *Pojęcie i definicje globalizacji*, w: *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, praca zbiorowa pod redakcją B. Liberskiej, PWE, Warszawa 2002, s. 17.

⁴ Ibidem, s. 20.

⁵ M. E. Porter, *Strategia konkurencji, metody analizy sektorów i konkurentów*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1992, s. 270.

Sektor nabiera charakteru globalnego, jeżeli istnieją ekonomiczne (lub inne) korzyści wynikające z konkurowania firm na wielu rynkach krajowych⁶. Firmy mogą uczestniczyć w działalności na skalę międzynarodową stosując trzy podstawowe mechanizmy: licencję, eksport i bezpośrednio inwestowanie za granicą.

2. Wyzwania Procesu Globalizacji w UE

Skutki globalizacji są odczuwane przez gospodarki poszczególnych krajów UE w postaci zarówno wielu **korzyści i szans**, jednak często również jako **określone zagrożenia**. Globalizacja nie jest zjawiskiem jednoznacznym. Z jednej strony może prowadzić do wzrostu gospodarczego kraju, ale również do zwiększenia ryzyka makroekonomicznego, mierzonego zmiennością produktu krajowego brutto w długim okresie⁷.

Globalizacja może przyczyniać się do wzrostu dochodu firm dzięki optymalizacji produkcji poprzez obniżenie kosztów i zatrudnianie tańszej, dobrze wykwalifikowanej siły roboczej, np. na zasadzie *off-shoringu*⁸ oraz dzięki międzynarodowej integracji produkcji i wzrostu wymiany handlowej. Dzięki rosnącemu popytowi „państw wschodzących” stwarza także nowe możliwości dla firm z państw „rozwiniętych, zwłaszcza na tzw. usługi biznesowe, dzięki czemu rośnie wielkość *outsourcingu*⁹. Z drugiej strony globalizacja może powodować również negatywne skutki, gdyż procesowi globalizacji towarzyszy wzrost konkurencji na rynku w wyniku, której następuje redukcja kosztów działalności firm prowadząca w pierwszym etapie najczęściej do redukcji zatrudnienia¹⁰.

W celu przeciwdziałania **negatywnym** skutkom globalizacji, Rada Europejska w Lizbonie w 2000 r. stworzyła plan niezbędnych do podjęcia reform gospodarczych, tzw. Strategię Lizbońską (*the Lisbon Strategy*)¹¹. Celem planu przyjętego na okres 10 lat było uczynienie Europy najbardziej dynamicznym i konkurencyjnym regionem gospodarczym na świecie, śmiało konkurującym, a nawet rozwijającym się szybciej niż Stany Zjednoczone.

⁶ Ibidem, s. 271-272.

⁷ Por: J. Kotyński, *Tendencje do globalizacji i integracji regionalnej a ryzyko makroekonomiczne i wzrost gospodarczy*, w: *Globalizacja i Integracja Europejska*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, s. 30, 35.

⁸ *Offshoring* to przenoszenie produkcji usług poza terytorium kraju, w którym funkcjonuje firma. Jest to strategia zbliżona do *outsourcingu*. Różnica polega na tym, że w wypadku *offshoringu* pracodawca zatrudnia pracowników z innych krajów, a nie całe firmy. Rozwiązanie to daje eksporterowi usług nie tylko oszczędności, ale także możliwość skorzystania z wysokich kwalifikacji zawodowych zagranicznych pracowników.

⁹ *Outsourcing* jest nowoczesną strategią zarządzania, która polega na oddaniu na zewnątrz (partnerowi zewnętrznemu – „*outsourcerowi*”) zadań niezwiązanych bezpośrednio z podstawową działalnością firmy. Dzięki temu firma może skupić swoje zasoby i środki finansowe na tych obszarach stanowiących podstawę jej działań, w których osiąga przewagę konkurencyjną.

¹⁰ W drugim etapie firmy dążą do modernizacji produkcji, usług, itp.

¹¹ Lisbon European Council. Presidency Conclusions, Lisbon 23-24.03.2000.

Strategia Lizbońska z 2000 roku skupiała się na czterech kwestiach: innowacyjności (gospodarka oparta o wiedzę), liberalizacji (rynków telekomunikacji, energii, transportu oraz rynki finansowe), przedsiębiorczości (ułatwienia w zakładaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej) oraz spójności społecznej (kształtowanie nowego aktywnego państwa socjalnego). Istotnym elementem tej Strategii było także zdynamizowanie procesu integracji europejskiego rynku finansowego. Jednolity rynek finansowy będzie oznaczać większą konkurencję między instytucjami finansowymi: bankami, giełdami papierów wartościowych, firmami ubezpieczeniowymi, funduszami inwestycyjnymi itp. Natomiast większa konkurencja, to niższe ceny kredytów i niższy koszt pozyskania kapitału, niższe ceny transferów finansowych, atrakcyjniejsze formy oszczędzania, lepsza obsługa itp. Drogę realizacji idei integracji rynku finansowego wyznacza program określany mianem Financial Services Action Plan (FSAP).

W 2004 r. sporządzony został specjalny raport oceniający postęp w realizacji założeń Strategii (Raport Wima Koka). Wykazał on, iż szanse na to by Unia Europejska do roku 2010 stała się najbardziej konkurencyjnym regionem są mało realne. Przyczyn upatrywano nie tylko w trudnej sytuacji makroekonomicznej państw członkowskich UE, ale także w słabym zaangażowaniu się krajów w proces realizacji zadań wynikających ze Strategii. W lutym 2005 roku Komisja Europejska, po wiosennym szczycie Rady Europejskiej, ogłosiła przyjętą przez Radę nową Strategię Lizbońską. Odnowiona Strategia zakłada skoncentrowanie wysiłków państw członkowskich na poprawie wzrostu gospodarczego i zwiększeniu zatrudnienia. W tym celu spełnione muszą zostać 3 warunki:

- Unia Europejska powinna stać jeszcze bardziej atrakcyjnym miejscem dla inwestowania i pracy
- wiedza i innowacje mają stać się „bijącym sercem europejskiego wzrostu gospodarczego”
- polityka gospodarcza (poszczególnych państw) ma umożliwiać przedsiębiorstwom tworzenie większej liczby lepszych miejsc pracy¹².

Nowa Strategia Lizbońska zakłada, że państwa członkowskie będą realizowały ww. cele poprzez przyjęte przez kraje członkowskie trzyletnie Krajowe Programy Reform¹³.

¹² Komunikat Na Wiosenny Szczyt Rady Europejskiej „Wspólne działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Nowy początek strategii lizbońskiej”, Bruksela 2 lutego 2005, COM (2005) 24.

¹³ Opracowany Projekt Krajowego Programu Reform na lata 2005-2008 przedstawia działania, jakie rząd zamierza podjąć dla realizacji podstawowych celów odnowionej Strategii Lizbońskiej. Zakres i strukturę dokumentu oparto o przedstawiony przez Komisję Europejską „Zintegrowany Pakiet Wytucznych na lata 2005-2008” (przyjęty na szczycie Rady Europejskiej 16-17 czerwca 2005 r.), obejmujący trzy podstawowe obszary: makroekonomiczny, mikroekonomiczny oraz rynek pracy. Polska ma okazję wdrożenia spójnej strategii, która podniosłaby konkurencyjność Polski.

Ponieważ wyzwania globalizacji stanowią jedne z priorytetowych prac Rady UE¹⁴, w grudniu 2005 r. przygotowany został specjalny raport, który określił główne kanały transmisji rosnącej globalizacji. Są to:

- wzrost i wielostronna liberalizacja handlu światowego – udział UE-15 w handlu światowym, podobnie jak USA, spada, zwiększa się natomiast udział państw azjatyckich, rozwijających się, a także UE-10¹⁵,
- postęp technologiczny i obniżenie kosztów handlowych,
- znaczący wzrost przepływów kapitałowych oraz integracja rynku kapitałowego – wzrasta wielkość międzynarodowych inwestycji w sektorze usług.
- migracja ludności – została uznana za mniej znaczący choć ważny element transmisji globalizacji. Uznano, iż w ostatnich 40 latach roczna migracja netto pozostawała na niezmiennym poziomie. W porównaniu z USA i Kanadą, gdzie 12% populacji pochodzi spoza tych państw, w UE wskaźnik ten wynosi zaledwie 9%. UE jest zdecydowanie mniej efektywna w zatrudnianiu pracowników wysoko-wykwalfikowanych spoza swojego regionu.

Według badań dokonanych na potrzeby wspomnianego Raportu o skutkach globalizacji, udział Chin i Indii będzie nadal rósł w światowym PKB, podczas gdy udział UE-25 będzie stopniowo malał (z 22% w 2003 r. do 17% w 2015 r.). Przewidywany jest również dalszy wzrost handlu wewnątrz-gałęziowego oraz *off-shoring*. Przewiduje się, iż liczba osób zatrudnionych na zasadzie *off-shoring* będzie wzrastać (nawet do 1,1 mln w 2015 r. z czego połowa w Wlk. Brytanii).

Aby możliwie najpełniej wykorzystać pozytywne skutki globalizacji, kraje Unii Europejskiej muszą sprostać wyżej wymienionym wyzwaniom głównie poprzez dokończenie

¹⁴ Podczas Prezydencji Brytyjskiej (czerwiec – grudzień 2005) powołana w ramach Komitetu Polityki Gospodarczej (EPC) przy Radzie UE Grupa Robocza składająca się z przedstawicieli poszczególnych państw UE, Komisji Europejskiej (DG ECFIN) oraz EBC, przygotowała raport dotyczący problemu globalizacji (patrz przypis 16). W raporcie skoncentrowano się na następujących zagadnieniach: wzrost elastyczności rynku pracy poprzez dalsze reformy, przy zapewnieniu równych szans dostępu do nowych miejsc pracy w ramach nowoczesnych systemów zabezpieczeń społecznych, dokończenie integracji jednolitego rynku, uwzględniającego liberalizację usług, dalsze reformy w sferze regulacji, zwiększenie zewnętrznej otwartości na wymianę handlową, przy uwzględnieniu korzyści płynących z rundy negocjacji z Doha (w ramach WTO). Prezydencja Austriacka (1 styczeń 2005 - 30 czerwca 2006) również opracowuje raport poświęcony skutkom globalizacji dla sektora rynku pracy. W lutym br. powołana została nowa grupa robocza w ramach Komitetu EPC, tzw. Globalisation Working Group, której celem jest przygotowanie raportu dla Prezydencji Fińskiej pt. „Globalizacja i czynnik mobilności”. Raport w szczególności będzie koncentrować się na takich zagadnieniach, jak wiedza i innowacyjność oraz wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz mobilności w obrębie UE na wzrost gospodarczy państw członkowskich. Prezydencja Austriacka (1 styczeń 2005 - 30 czerwca 2006) również opracowuje raport poświęcony skutkom globalizacji dla sektora rynku pracy.

¹⁵ Wg danych WTO nastąpił znaczny wzrost udziału UE-10 w światowym handlu towarami produkcyjnymi (zmiana roczna: w eksporcie z 29% w 2003r. do 32% w 2004 r., w imporcie odpowiednio z 26% do 28%), podczas gdy w tym samym okresie udział 15-tki spadał (zmiana roczna: w eksporcie z 19% do 18%, w imporcie z 20% do 18%). Udział Polski w handlu światowym ogółem w 2000 r. wynosił: export 0,7%, import 1%.

tworzenia jednolitego rynku europejskiego. Najważniejszymi rynkami, na których koncentrowane są działania w państwach UE, to przede wszystkim: rynek pracy, rynek towarów i usług oraz rynek finansowy.

3. Konkurencyjność polskiej gospodarki

Procesy globalizacji rynków i działalności gospodarczej prowadzą do nasilenia się konkurencji międzynarodowej w wymiarze globalnym. Zniesienie ograniczeń, w przepływie towarów, usług i kapitału oraz możliwości podejmowania działalności gospodarczej na całym świecie spowodowały, że poszczególne podmioty gospodarcze (firmy, banki, instytucje finansowe) stanęły przed koniecznością sprostania presji konkurencji globalnej. Konkurencja wytycza kierunki restrukturyzacji produkcji i jej przestrzenną organizację oraz rozwój postępu technologicznego. Wraz z członkostwem Polski w UE, a także w wyniku globalizacji, cała gospodarka, jak również polskie przedsiębiorstwa poddawane są ostrej weryfikacji pod względem konkurencyjności.

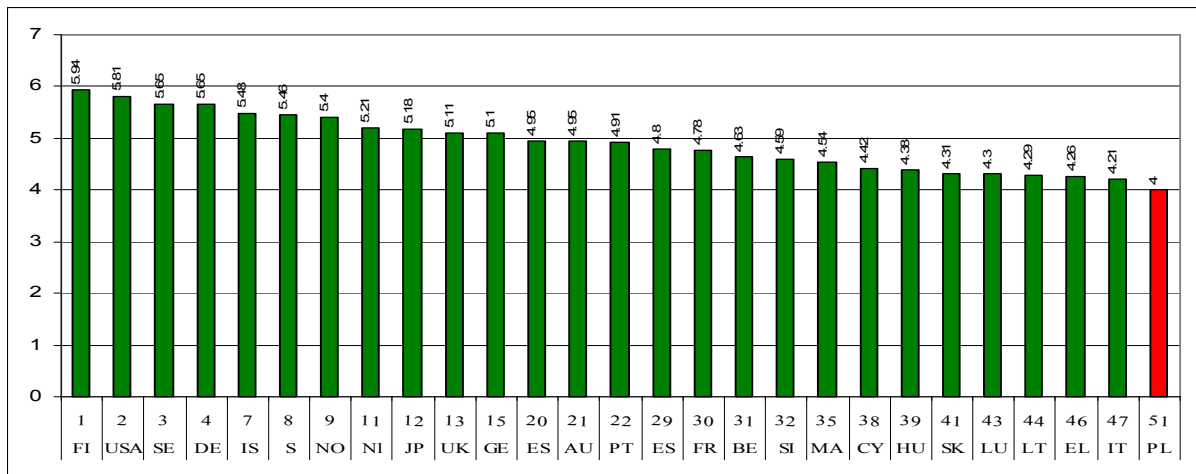
Patrząc na proces globalizacji z perspektywy UE, ważna jest jej pozycja gospodarcza i konkurencyjna na świecie. Natomiast dla polskiej gospodarki ważna jest jej pozycja narodowa wśród krajów członkowskich Unii Europejskiej.

Niestety, konkurencyjność¹⁶ Polski, jest oceniana nisko przez międzynarodowe ośrodki badawcze. W 2005 r. (wrzesień) Polska, według rankingu wzrostu konkurencyjności państw na świecie (*GCI – Growth Competitiveness index*¹⁷) przygotowywanym, co roku przez Światowe Forum Ekonomiczne w Genewie „*World Economic Forum*”, jest najmniej konkurencyjna wśród państw UE.

Wykres 1. Indeks konkurencyjności (*GCI – Growth Competitiveness index*) w 2005 r.

¹⁶ Według definicji OECD, konkurencyjność oznacza zdolność firm, przemysłów, regionów, narodów lub ponadnarodowych ugrupowań do sprostania międzynarodowej konkurencji oraz do zapewnienia relatywnie wysokiej stopy zwrotu od zastosowanych czynników produkcji i relatywnie wysokiego poziomu zatrudnienia na trwałych podstawach. Por: Z. Wysokińska, *Konkurencyjność polskiej gospodarki* w: Strategie konkurencji przedsiębiorstw-wybrane zagadnienia, red. naukowa J. Szablowski, s. 105.

¹⁷ Obecny GCI index został stworzony trzy lata temu przez prof. Jeffrey'a Sachsa oraz John'a McArthura. Jego celem jest zbadanie zdolności gospodarek krajowych do osiągnięcia stabilnego wzrostu gospodarczego w średnim i długim okresie czasu. Na wynik indeksu składają się trzy części: 1. sytuacja makroekonomiczna danego kraju (np. wydatki rządowe, itp.), 2. sytuacja krajowych instytucji publicznych (istniejące prawo, korupcja, itp.), 3. rozwój technologiczny kraju (innowacyjność, transfer technologii, ICT).

Źródło: Światowe Forum Ekonomiczne, *Global Competitiveness Report 2005-2006*.

Uwaga: Liczba powyżej nazwy kraju wskazuje na miejsce w rankingu.

Na 117 badanych krajów świata Polska zajmuje 51 miejsce w rankingu (skok z pozycji 60 w 2004 r.). Taka sytuacja pomimo dużego wzrostu (aż o 9 punktów) jest nadal niezadowolająca, ponieważ Polskę wyprzedzają nadal takie kraje jak: Litwa, Łotwa, Słowacja. Najbardziej konkurencyjna na świecie, wg rankingu przeprowadzonego przez Światowe Forum Ekonomiczne, jest Finlandia (1 miejsce). Kolejne miejsca zajmują: USA (2), Szwecja (3) i Dania (4). Swoje dotychczasowe, relatywnie wysokie pozycje utraciły Wielka Brytania i Niemcy, choć wciąż znajdowały się w pierwszej 15-tce. Z nowych państw członkowskich w rankingu konkurencyjności wyraźnie prowadzi Estonia (20 miejsce) (por. wykres 1). Jednocześnie w ww. krajach tempo wzrostu gospodarczego było w 2004 r. wyższe od średniej unijnej 2,3% (Finlandia 3,6%, Szwecja 3,6%, Dania 2,4%, Estonia 7,8%¹⁸). Dla porównania w Polsce wskaźnik ten wyniósł 5,4%.

Również innowacyjność¹⁹ Polski (mimo nieznacznej poprawy w 2005 r.), jest nisko oceniana przez międzynarodowe ośrodki badawcze. Źródłem informacji nt. działalności innowacyjnej jest indeks innowacyjności krajów Unii Europejskiej tzw. *Summary Innovation Index* (SII)²⁰ publikowany w „Europejskiej tablicy wyników w dziedzinie innowacji”

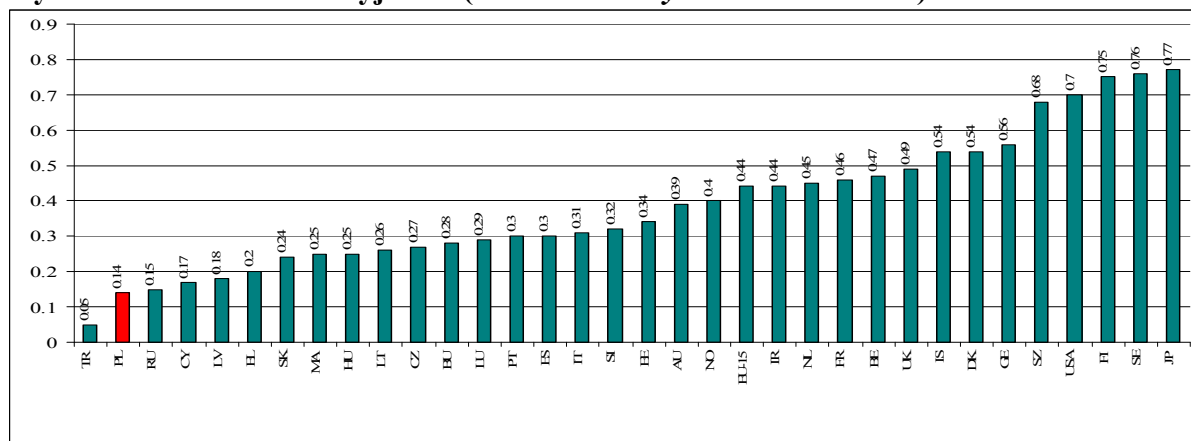
¹⁸ Dane GUS, 2005.

¹⁹ Innowacyjność wiąże się z wprowadzeniem czegoś nowego, nowatorstwem, reformą, ulepszeniem. Schumpeter zwrócił uwagę na konieczność szerokiego ujmowania innowacji, gdyż ich efekty nie wynikają jedynie z nowości technicznych, ale także organizacyjno – produkcyjnych. Por. J. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960.

²⁰ Indeks, służący do oceny efektywności innowacyjnej poszczególnych krajów członkowskich, na który składa się 17 wskaźników liczonych na podstawie danych z Eurostatu. Wskaźniki te dotyczą zagadnień takich jak: zasoby ludzkie dla nauki i techniki (udział zatrudnienia w usługach nowoczesnych technologiach do zatrudnienia ogółem), nakłady na działalność innowacyjną i efekty tej działalności mierzone wartością sprzedaży wyrobów nowych i zmodernizowanych, współpraca w zakresie działalności innowacyjnej, nakłady inwestycyjne na technologie ICT (technologie informacyjne i telekomunikacyjne), dostęp do Internetu, wykształcenie społeczeństwa danego kraju, wydatki publiczne na badania i rozwój (B+R), patenty, innowacyjność MŚP, udział inwestycji *venture capital* itp.

(*European Innovation Scoreboard - EIS*). Wg indeksu SII w 2004 r. Polska znalazła się na przedostatnim miejscu przed Turcją²¹. Opracowanie to wykazało również niższą innowacyjność Unii Europejskiej niż USA i Japonii (por. wykres 2). Podobnie, choć lepiej Polska wypadła wg indeksu SII w 2005 r. (skok o 5 miejsc w górę, Polska wyprzedziła Rumunię, Malte, Grecję, Łotwę i Słowację, ale znalazła się za Bułgarią i Czechami)²².

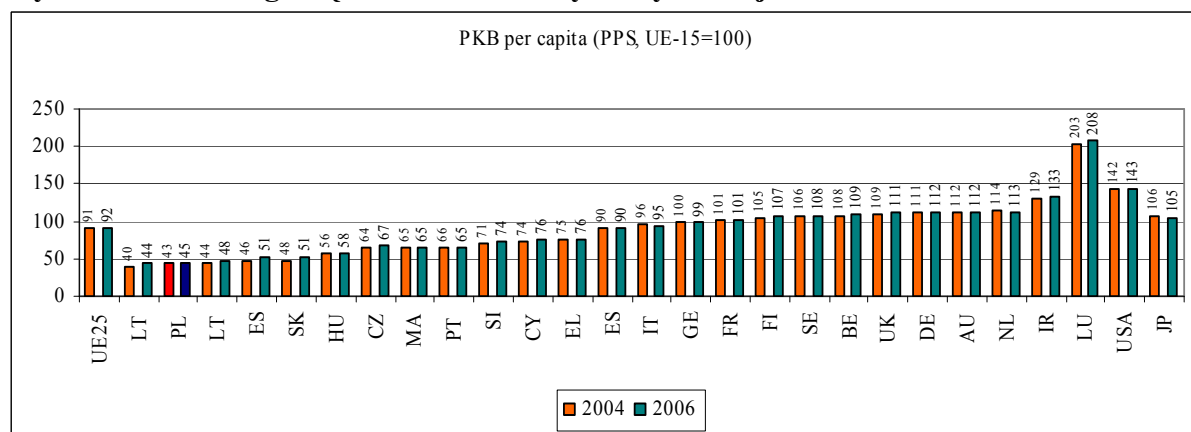
Wykres 2 Indeks Innowacyjności (SII - *Summary Innovation Index*) w 2004 r.

Źródło: Komisja Europejska, *Commission Staff Working Paper, European Innovation Scoreboard 2004, Comparative Analysis of Innovation Performance*, s. 5.

Niekorzystna pozycja Polski na arenie międzynarodowej, wynika również z porównania wskaźnika PKB *per capita*. W Unii Europejskiej Polska w 2004 r. zajmowała przedostatnie miejsce przed Łotwą (por. wykres 3).

Wykres 3. PKB na głowę mieszkańca w wybranych krajach

Źródło: Eurostat i DG Ecfm, 2005 - prognozy Komisji Europejskiej

Uwaga: Baza odniesienia (100) Średni poziom PKB na głowę mieszkańca w krajach UE-15. Dane dla 2006 r. są określone na podstawie prognozy Komisji Europejskiej.

²¹ Komisja Europejska, *Commission Staff Working Paper, European Innovation Scoreboard 2004, Comparative Analysis of Innovation Performance*, s. 5.

Niekorzystnie prezentuje się Polska także pod względem ilości zgłaszanych patentów. W 2004 r. w porównaniu z rokiem poprzednim wzrosła liczba udzielonych patentów krajowych i wynalazków zagranicznych zgłoszonych w Polsce, jednak było ich mniej niż w 2000 r²³. Należy jednak zauważyć, że istotny wskaźnik: liczba zgłoszeń, patentowych przypadających na 10 tys. mieszkańców, czyli tzw. współczynnik wynalazczości, mała a systematycznie w latach 90. z poziomu 1,4 w 1989 r. do 0,6 w 2001 r²⁴.

Tabela 1. Wydatki na badania i rozwój (B+R) oraz patenty (na mln mieszkańców) w wybranych krajach UE

	Wydatki na B+R w %PKB		Wydatki na B+R		Patenty zgłoszone do Europejskiego Biura patentowego (na mln mieszkańców)	
	1998 r.	2003r.	2003r. (mln euro)	Wzrost w % 1998-2003	2003r. (ogółem)	Wysokiej techniki
UE - 25	1,82	1,93	186 035	4,0	133,8	24,64
UE - 15	1,86	1,99	182 488	4,3	158,8	29,35
Czechy	1,16	1,35	1 019	6,4	10,9	0,77
Polska	0,68	0,56	1 091	-1,1	2,7	0,38
Słowacja	0,79	0,57	164	-2,7	4,3	0,92
Słowenia	1,39	1,53	375	5,8	32,8	1,83
Węgry	0,68	0,97	708	11	18,3	3,93
Francja	2,17	2,19	34 122	2,4	147,2	155,54
Wielka Brytania	1,81	1,87	31 116	3,5	128,7	28,66
Szwecja	3,62	4,27	10 459	9,1	311,5	102,02

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Eurostatu i GUS.

Niski poziom innowacyjności polskich przedsiębiorstw, wykazany przez europejskie ośrodki badawcze potwierdziły również badania ankietowe przeprowadzone przez NBP²⁵. Badania te wykazują, że za główną barierę we wdrażaniu innowacji, polskie firmy uznają przede wszystkim brak środków finansowych własnych lub pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. Wśród innych najważniejszych barier, które stanowiły przeszkodę podjęcia działalności innowacyjnej, firmy wskazały: brak własnej bazy rozwojowej (wykwalifikowanej kadry, zaplecza technicznego) oraz zbyt duże ryzyko podjęcia takiej działalności²⁶.

²² Komisja Europejska, Commission Staff Working Paper, European Innovation Scoreboard 2005, Comparative Analysis of Innovation Performace, s. 5.

²³ W 2004 r. ilość udzielonych patentów wyniosła 2381, w 2003r. było ich 2268. Natomiast w 2000r. ilość udzielonych patentów wyniosła 2404. Zob.: GUS, Nauka i Technika, 2004, s. 284.

²⁴ Por: Ministerstwo Gospodarki Pracy i Polityki Społecznej, Sektorowy Program Operacyjny, Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, lata 2004-2006, Warszawa, marzec 2004 r., s. 22.

²⁵ NBP prowadzi badania ankietowe wśród polskich przedsiębiorstw od 1995r.

²⁶Zobacz: D. Kołodziejczyk, M. Pawłowska, „Konkurencyjność polskich przedsiębiorstw po wejściu do Unii Europejskiej - wyniki badania ankietowego”, Materiały i Studia w druku.

Również wg GUS²⁷ powodem niskiej innowacyjności polskich przedsiębiorstw były niskie nakłady na badania i rozwój (B+R). Wg GUS nakłady na działalność innowacyjną w polskich przedsiębiorstwach przemysłowych zaczynają wzrastać (po odnotowanym ich spadku w latach 2000 i 2001)²⁸, to jednak są one nadal bardzo niskie i są dwukrotnie niższe niż średnia dla krajów „starej” Unii Europejskiej (UE-15).

Wartość jednego z najważniejszych wskaźników z zakresu statystyki nauki i techniki, czyli relacji nakładów na działalność B+R do produktu krajowego brutto wynosiła w 2004 r. 0,58 % wobec 0,56 % w 2003 r.²⁹. Jest to bardzo niska wartość, zwłaszcza w porównaniu z wartością tego wskaźnika odnotowywaną w innych krajach (np. UE-25 1,95%, UE-15 2%, UE-10 0,82%). Przyczyną niskiego wskaźnika relacji nakładów na działalność B+R do PKB, była w początkowym okresie transformacji gospodarki polskiej, słaba współpraca jednostek badawczych z przemysłem oraz brak mechanizmów zachęcających sektor prywatny do wspierania prac badawczo-rozwojowych³⁰.

Lepiej niż inne sektory gospodarki prezentuje się polski sektor finansowy, w szczególności bankowy. W porównaniu z sektorami bankowymi innych krajów UE-10, charakteryzuje się on wysoką konkurencyjnością oraz innowacyjnością zarówno techniczną jak i również produktową³¹. Zadawalająca kondycja polskiego sektora bankowego wynika

²⁷ Badanie GUS składa się z dwóch rodzajów badań: skróconego badania rocznego obejmującego jednostki liczące powyżej 49 pracujących (sprawozdanie o innowacjach w przemyśle na formularzu PNT-02) oraz poszerzonego badania cyklicznego dotyczącego różnorodnych aspektów działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, opartego na tzw. zharmonizowanych kwestionariuszach opracowanych przez Eurostat w ramach kolejnych rund międzynarodowego programu badawczego CIS. Badanie to prowadzone jest, co cztery lata i obejmuje również jednostki mniejsze, liczące od 10 do 50 pracujących.

²⁸ Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle (sekcje według PKD: C — *Górnictwo i kopalnictwo*, D — *Przetwórstwo przemysłowe* i E — *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę*) w przedsiębiorstwach liczących powyżej 49 pracujących wyniosły 15,5 mld zł i były wyższe od wartości nominalnej nakładów na innowacje poniesionych w 2002 r. o ponad 1,5 mld zł, przy czym wzrost ten był o 8,4 punktu procentowego niższy niż w 2002 r. (12,0% wobec 20,4%). Szerzej: GUS, *Nauka i Technika w 2003 r. Dział II, Działalność Innowacyjna Przedsiębiorstw*, s. 88.

²⁹ GUS, *Nauka i Technika w 2004 r.*, s. 1.

³⁰ Tworzenie korzystnych warunków w dziedzinie wspierania innowacyjności gospodarki oraz transferu technologii w Polsce realizuje obecnie Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP). PARP jest państwową osobą prawną powołaną na mocy ustawy w 2001 r. w wyniku przekształcenia Polskiej Fundacji Promocji Rozwoju Małych Średnich Przedsiębiorstw. PARP zarządza funduszami pochodzącymi z budżetu państwa oraz Unii Europejskiej. Por: CASE, *Innowacyjność polskiej gospodarki*, praca pod redakcją M. Górzyńskiego i R. Woodwarda, *Zeszyty Innowacyjne*, Warszawa 2003, s. 15.

³¹ Innowacyjność finansową definiuje się jako coś nowego, co zmniejsza koszty, ogranicza ryzyko lub dostarcza ulepszony produkt, usługę, instrument, który lepiej zaspakaja popyt uczestników rynku finansowego. Rozpatrując innowacyjność z punktu widzenia przyjętego rozwiązania, bardzo ważne jest rozróżnienie między innowacjami pierwotnymi i wtórnymi. Przykładem innowacji stricte bankowej jest system zarządzania ryzykiem (*credit scoring*), zarówno finansowym jak i kredytowym, lub nowoczesne systemy zarządzania kapitałem i banku, które w dużej mierze były potężnym motorem rozwinięcia się instrumentów kredytowych, czyli zwiększania kapitałów banków, co wynikała z wewnętrznych potrzeb instytucji bankowych. Por. W. Scott Frame, Lawrence J. White, *Empirical Studies of Financial Innovation: Lots of Talk, Little Action?* Federal Reserve Bank of Atlanta, Working Paper 2002-12, July 2002, s. 3. Na polskim rynku finansowym mamy do czynienia z tzw. innowacjami wtórnymi. Źródłem ich pochodzenia są potężnie rozwinięte rynki finansowe, które

głównie z ogromnych zmian strukturalnych i technologicznych, jakie nastąpiły w ostatnim dziesięcioleciu. Banki komercyjne w Polsce w ramach swoich strategii marketingowych w ostatnim czasie szczególnie nacisk położyły na segment bankowości detalicznej, ale również poszerzeniu ulegała oferta kredytowa przeznaczona dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), na finansowanie inwestycji objętych dotacjami z funduszy Unii Europejskiej. Zmiany w ofercie banków były również związane z rozwojem usług wykorzystujących nowoczesne technologie informatyczne, zwłaszcza Internet. Liczba banków oferujących serwisy internetowe z roku na rok systematycznie się zwiększa, a wraz z nią rośnie również liczba klientów korzystających z rachunków internetowych, zarówno firm, jak i klientów indywidualnych. Oferty banków internetowych podlegają ciągłej ewolucji. Banki posiadające największe udziały w rynku w celu poprawy swojej konkurencyjności przeniosły już do nowego kanału sprzedaży większość tradycyjnych produktów i pracują obecnie nad nowymi produktami, związanymi ściśle z Internetem³².

Wspólną tendencją w rozwoju sektorów bankowych w Polsce, jak i w innych krajach Unii Europejskiej jest spadek ilości banków komercyjnych (w wyniku procesu konsolidacji), przy jednoczesnej rozbudowie oddziałów³³. W celu zwiększenia swojej efektywności, banki starają się utworzyć optymalną strukturę aktywów i pasywów oraz zwiększyć swój udział w rynku m.in. przez uczestniczenie w procesie fuzji i przejęć (*M&A*). Należy zauważyć, że to właśnie sektor finansowy stał się jednym z głównych obszarów dokonywania fuzji i przejęć na świecie³⁴. Spadek liczby banków przyczynił się do wzrostu koncentracji w krajach Unii Europejskiej jak również i w Polsce. Jednak to zjawisko nie wpłynęło na spadek konkurencji w sektorze bankowym, a wręcz przeciwnie notuje się jej wzrost. Wzrost konkurencji jest m.in. spowodowany zmniejszeniem tzw. barier wejścia na rynek, po przystąpieniu Polski do UE³⁵. Należy jednak zauważyć, że w sektorach bankowych krajów Unii Europejskiej zarówno w bardziej jak i mniej skoncentrowanych panuje konkurencja monopolistyczna³⁶.

oferują wiele sprawdzonych rozwiązań. J. Woźniak, *Innowacyjność w polskiej bankowości korporacyjnej* w: „Zeszyt BRE Bank-CASE” nr 79, 2005.

³² NBP, Raport o Rozwoju Sektora Finansowego w 2004 r., s. 84-87.

³³ ECB, Report on EU Banking Structure, (October 2005), s. 48.

³⁴ W 2000 r., z ogólnej wartości transakcji 3,5 bln USD, 216 mld USD przypadało na sektor bankowy, który uzyskał trzeci wynik po telekomunikacji i usługach medialnych. Por: K. Stępień: *Konsolidacja a Efektywność Banków w Polsce*. CeDeWu, Warszawa 2004, s. 5.

³⁵ W ramach Unii Europejskiej obowiązuje jednolita definicja banku, tj. instytucji kredytowej oraz zasada wzajemnego uznawania licencji na prowadzenie działalności kredytowej (tzw. zasada jednego paszportu). Zgodnie z zasadą jednego paszportu, instytucja kredytowa, która otrzymała licencję bankową w dowolnym kraju UE, może podejmować i prowadzić działalność na terytorium innego kraju członkowskiego, bez ponownego przechodzenia procedury licencyjnej. Zobowiązana jest jedynie do zawiadomienia nadzoru państwa goszczącego o zamiarze podjęcia działalności na jego terytorium. Działalność na podstawie jednego paszportu europejskiego może być prowadzona w dwóch formach: poprzez założenie oddziału lub bezpośrednio w ramach działalności

Wyżej wymieniane zmiany strukturalne i technologiczne zachodzące w polskim sektorze bankowym spowodowały, że banki działające w Polsce są obecnie bardzo zaawansowane w wykorzystywaniu najnowszych technologii informatycznych, oferują też nowoczesne produkty bankowe, które nie odbiegają jakością od produktów oferowanych w bankach UE-15³⁷.

4. Szanse dla Polski na globalnym rynku

Proces globalizacji w ciągu kilku ostatnich lat gwałtownie przyspieszył wywołując różne skutki gospodarcze, zarówno korzystne, jak i negatywne dla państw UE, w tym również dla Polski. Należy zauważyć, że najważniejsze problemy wynikające z globalizacji oraz obszary, gdzie wymagane są możliwie szybkie działania by zapobiec negatywnym jej skutkom, są uniwersalne dla wszystkich państw UE, jednak mają odmienne natężenie w różnych krajach. Dlatego też, każde państwo członkowskie musi podjąć właściwy dla siebie zakres odpowiednich reform.

Pomimo niekorzystnej obecnie pozycji Polski zwłaszcza w kontekście omówionej w rozdziale trzecim konkurencyjności i innowacyjności naszej gospodarki, sytuacja ta dzięki członkostwu w UE i odpowiednim działaniom **wykorzystującym szanse wynikające z procesu globalizacji, może ulec dalszej znacznej poprawie**. Poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw (w tym sektora MSP) oraz poprawienie koniunktury gospodarczej może przyczynić się do poprawy konkurencyjności całej polskiej gospodarki.

W 2005 r. Ministerstwo Gospodarki wprowadziło szereg ustaw, które mają wspierać działalność innowacyjną m.in. wprowadzono ustawę, której celem ma być wspieranie działalności innowacyjnej poprzez doprowadzanie do rozwoju prywatnego sektora badawczo-rozwojowego tzw. porozumień publiczno-prywatnych (*public-private partnership*). Najważniejszym elementem realizacji tej strategii jest „Ustawa o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej” (Dz.U. nr.179, poz. 1484). Wyżej wymieniona ustawa

transgranicznej, bez fizycznej obecności w państwie goszczącym. Por. W. Kwaśniak: *Obecne i przyszłe zmiany roli polskiego banku centralnego w zakresie nadzoru bankowego*, w: Zeszyty BRE Bank-CASE Nr 76/2005, s. 18.

³⁶ Konkurencja monopolistyczna ma cechy zarówno konkurencji doskonałej jak i monopolu. Na rynku występuje zróżnicowanie produktu, dzięki czemu każda firma jest monopolistą ze względu na wytwarzany przez siebie produkt, ale istnieje także swoboda wejścia do gałęzi firm produkujących produkty podobne. Powyższa struktura organizacyjno-produkcyjna charakteryzuje się tym, że wielu graczy oferuje zróżnicowane produkty, a poziom konkurencji jest wysoki.

³⁷ Na podstawie dotychczas przeprowadzonych badań poziomu konkurencji polskiego sektora bankowego metodą Panzara i Rosse'a stwierdzono, że w sektorze banków komercyjnych panuje konkurencja monopolistyczna, a poziom konkurencji mimo zmniejszania się liczby banków na rynku wykazuje tendencję wzrastającą. Por: M. Pawłowska „Konkurencja i efektywność na polskim rynku bankowym na tle zmian strukturalnych i technologicznych” w „Materiały i Studia”, Zeszyt nr 192, Warszawa, czerwiec 2005 r.

ma spowodować zwiększanie nakładów na działalność B+R w celu realizacji założeń strategii Lizbońskiej poprzez odpowiednie zachęty dla firm po stronie popytowej i podażowej³⁸. Nowym instrumentem, który wprowadza ta ustawa jest kredyt technologiczny dla firm udzielany przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Przedsiębiorstwa będą mogły przeznaczyć kredyt wyłącznie na sfinansowanie inwestycji polegającej na zastosowaniu nowej technologii, zarówno własnej jak nabytej oraz uruchomieniu produkcji nowych produktów lub modernizacji wyrobów produkowanych o tę technologię³⁹. Wydaje się, że wymienione powyżej działania ustawodawcze powinny doprowadzić do wzrostu innowacyjności polskich przedsiębiorstw.

Ponadto, według przeprowadzonych przez NBP badań, przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wywarło pozytywny wpływ na sytuację przedsiębiorstw w 2005 r. Stało się tak m.in. dlatego, że wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej towarzyszyła poprawa sytuacji ekonomicznej w wielu branżach gospodarki co pozwoliło wielu polskim firmom wykorzystać szanse rozwoju na unijnym rynku⁴⁰. Myśląc o poprawie konkurencyjności polskich firm nie należy jednak zapominać o małych i średnich przedsiębiorstwach (MSP). Aby nie zepchnąć ich na margines gospodarki, muszą one korzystać z różnych form wsparcia finansowego⁴¹ (także funduszy *venture capital*). Ale Polskie małe i średnie przedsiębiorstwa mają również szanse być konkurencyjne na unijnym rynku. Wg PARP⁴² w Polsce istnieją przedsiębiorstwa sektora MSP, działające w dziedzinach wysoko zaawansowanych technologii, które najczęściej starają się realizować strategię niszy produktowej. Często pracują w nich lub ich właścicielami są wybitni fachowcy utrzymujący stały kontakt z instytucjami naukowymi (Uczelnie, Instytuty Badawcze). Firmy prowadzą profesjonalny marketing są motywowani do podnoszenia swoich kwalifikacji, aby zdobywać najnowsze informacje o kierunkach i trendach rozwoju ich branży czy sektora. Tego rodzaju przedsiębiorstw są również bardzo cenione w krajach „starej” UE i nazywa się ich nieznanymi mistrzami⁴³.

³⁸ Po stronie popytowej ma spowodować zachęty dla przedsiębiorstw do inwestowania w nowe technologie przez ich zakup lub opracowanie, a po stronie podażowej – ułatwienia dla podmiotów specjalizujących się w komercyjnej działalności B+R).

³⁹ M. Gomułka, *Nowe instrumenty wspierania innowacyjności w Polsce*, w: *Raport o Innowacyjności Gospodarki Polski w 2005 roku*, Instytut Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, Grudzień 2005, red. naukowa T. Baczko, s. 47.

⁴⁰ Zobacz: D. Kołodziejczyk, M. Pawłowska, „Konkurencyjność polskich przedsiębiorstw po wejściu do Unii Europejskiej - wyniki badania ankietowego”, *Materiały i Studia w druku*.

⁴¹ U. Malinowska, *Uwarunkowania Postępu Produktowego W Przedsiębiorstwie w: Polskie przedsiębiorstwa wobec globalnej konkurencji*, Instytut Funkcjonowania Gospodarki Narodowej, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006, red. naukowa K. Kuciński. s. 205-2006.

⁴² PARP, *System wspierania innowacji i transferu technologii w krajach Unii Europejskiej i w Polsce, Poradnik Przedsiębiorcy*, Warszawa 2003, s. 78.

⁴³ H. Simon, „Tajemniczy mistrzowie Studia przypadków”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.

Szansą dla Polski w poprawieniu jej konkurencyjności wynikającą m.in. z członkostwa w UE oraz z procesu globalizacji jest odpowiednie wykorzystanie napływającego kapitału zagranicznego, głównie w postaci **bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ)**. Są one niezbędne dla dynamicznego rozwoju gospodarczego Polski. Na podstawie wyliczeń NBP⁴⁴ (2003) w celu utrzymania wzrostu PKB na poziomie 5% rocznie, wielkość inwestycji ogółem powinna wynosić ok. 25% PKB rocznie, tj. finansowanych ze środków krajowych i zagranicznych. Oznacza to, zapotrzebowanie na BIZ w wysokości ok. 5% PKB rocznie, tj. ok. 10 mld EUR. Niestety roczny napływ BIZ do Polski w latach 2000-2003 wyraźnie malał, podczas gdy rósł w innych krajach UE-10. W 2004 roku udział BIZ w PKB wyniósł ok. 2,8% PKB, czyli znacznie mniej niż zakładane zapotrzebowanie⁴⁵. Odwrócenie trendu, które nastąpiło po 2004 r. należałoby utrzymać. W tym celu niezbędne wydaje się stworzenie odpowiedniego środowiska gospodarczego (poprzez znoszenie barier np. legislacyjnych, podatkowych, itp.), ale także rozwój infrastruktury (głównie komunikacyjnej – budowa dróg).

Optymistyczne dla Polski są wyniki analiz Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD)⁴⁶. Według opublikowanego raportu wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) do krajów Europy Centralnej i Wschodniej (CEE), w tym przede wszystkim Polski (przed Rosją) będzie w latach 2004-2007 rosła. Polska znalazła się w grupie 5 najbardziej atrakcyjnych regionów dla rozwoju biznesu i lokalizacji BIZ, w „Top 1” wraz z Płd. Afryką, Chinami, Brazylią i USA. Takie nastawienie wynika z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i uzyskanej stabilności makroekonomicznej, a także zobowiązania do jej utrzymania. Kolejnym czynnikiem mogła być decyzja o możliwie szybkim wejściu Polski do strefy euro (i przestrzeganiu kryteriów konwergencji nominalnej, itp.). Ocena UNCTAD za 2005 rok nie jest już tak optymistyczna, jednak wciąż dla Polski korzystna. UNCTAD ocenia, że najważniejsze dla państw CEE będą inwestycje w postaci fuzji i przejęć oraz inwestycje od podstaw tzw. „greenfield”. Analiza PAIIZ struktury napływu BIZ do Polski potwierdza zwiększanie się zainteresowania inwestycjami greenfield. W 2004 r. inwestycje zrealizowane właśnie w tej formie, zarówno przez inwestorów, którzy rozpoczęli działalność w Polsce w 2004 r., jak i przez przedsiębiorców, którzy w formie greenfield inwestowali zyski z poprzednich lat, stanowiły 58% napływu całości BIZ do

⁴⁴ M. Gradzewicz, M. Kolasa, “FDI inflow and sustainable growth in Poland”, Artykuł przygotowany na Trzecią Roczną Konferencję EEFS, Uniwersytet Gdański, 13-16 maja 2004 r.

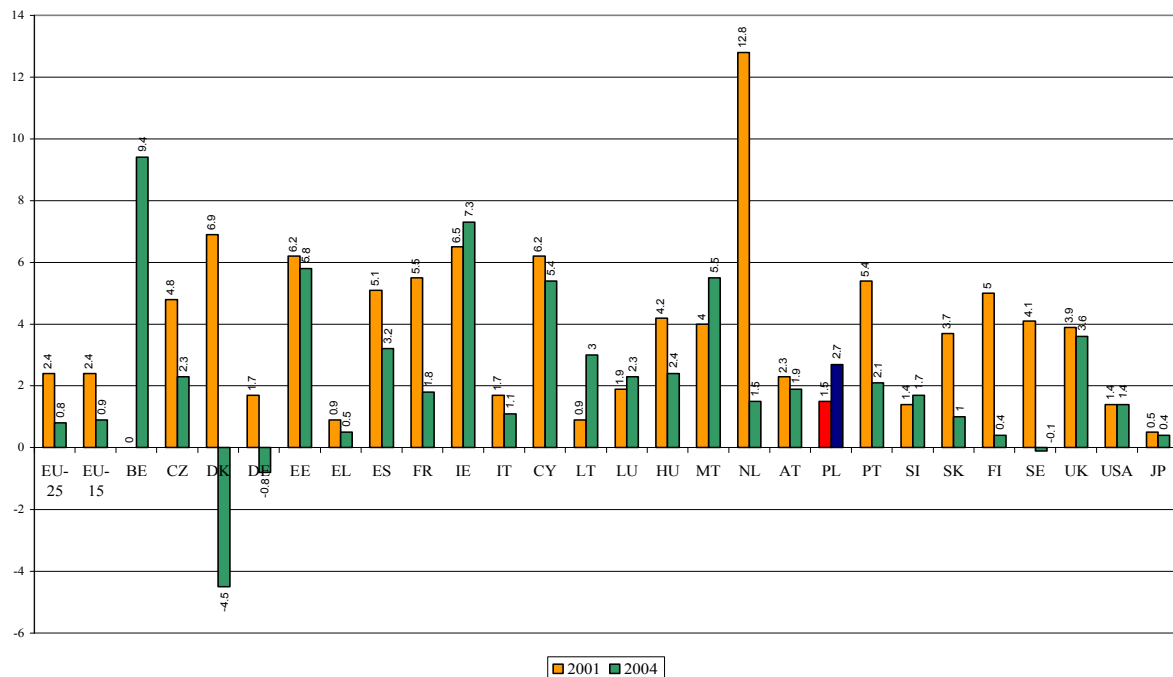
⁴⁵ Dla 2005 r. brak jeszcze danych o poziomie inwestycji krajowych i BIZ.

⁴⁶ UNCTAD „Prospects for FDI Flows and TNC Strategies, 2004-2007”, 7 czerwca 2004r.

kraju⁴⁷. UNCTAD przewiduje, że realokacja inwestycji zagranicznych będzie dotyczyła przede wszystkim działalności produkcyjnej, ale także sektora usług, zwłaszcza usług biznesowych (w branży dystrybucji i sprzedaży oraz działalności logistycznej i wsparcia dla biznesu) oraz usług B+R. Struktura branżowa bezpośrednich inwestycji zagranicznych w roku 2004 potwierdza, że w Polsce najczęściej inwestycje napływa do sektorów produkcyjnych (40% udziału w całości napływu BIZ w 2004 r.). W sektorze usług ważne miejsce zajmuje pośrednictwo finansowe (23%). Na kolejnych pozycjach plasują się: handel i naprawy (12%) oraz transport (10%).

O nienajgorszej pozycji inwestycyjnej Polski, może świadczyć również rosnący wskaźnik integracji inwestycyjnej w ramach gospodarki światowej, mierzony stosunkiem napływu BIZ netto (pomniejszonego o odpływ BIZ z kraju) do PKB (por. wykres 4).

Wykres 4. Wskaźnik integracji inwestycyjnej w gospodarce światowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat 2006.

Do wzrostu inwestycji krajowych, przyczyniają się również napływające do Polski **środki pomocowe z UE**. Wyniki badań przeprowadzone w oparciu o ekonometryczny model HERMIN⁴⁸ na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego wskazują, iż wpływ środków pomocowych z UE na polską gospodarkę może być bardzo korzystny. Zgodnie z nimi, do 2010r. można oczekiwać wzrostu PKB nawet o 1% średniorocznie. Wszystko jednak zależy

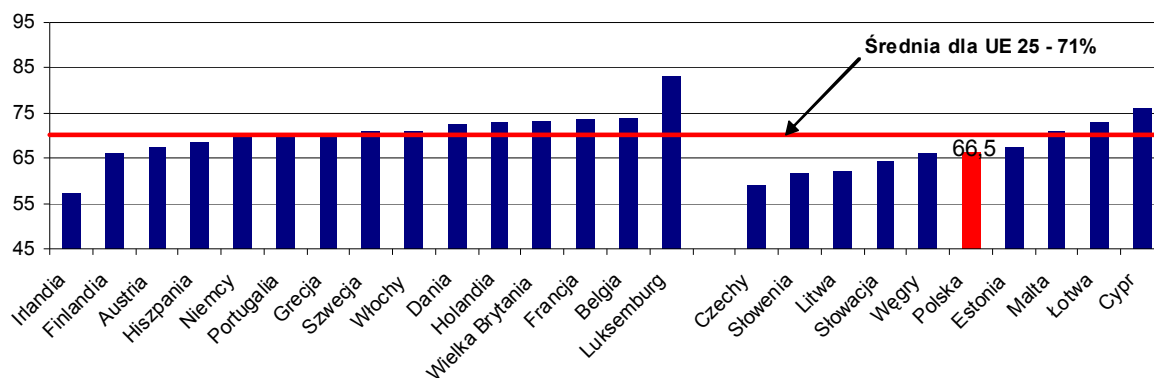
⁴⁷ Maleje udział prywatyzacji w BIZ. W 2004 r. udział prywatyzacji w napływie BIZ do Polski wyniósł 17%.

⁴⁸ J. Bradley, Zaleski J. „Przedstawienie wyników oceny efektu makroekonomicznego Wstępnego Narodowego Planu Rozwoju Polski na lata 2007-13 przeprowadzonej za pomocą modelu HERMIN”, 4 maja 2005r. (dostępny na stronie: <https://www.fundusze-strukturalne.gov.pl>).

od zdolności polskiej gospodarki do absorpcji tych funduszy. Wielkość ich dotychczasowego wykorzystania jest wciąż niska. Od maja 2004r do końca lutego 2006r. wykorzystaliśmy zaledwie 9% całej przyznanej przez Unię kwoty dotacji⁴⁹. Zidentyfikowane w 2005 r. kłopoty i bariery w absorpcji (m.in. problemy po stronie administracyjnej: zbyt wysoka biurokratyzacja procedur, brak dostatecznej ilości wyspecjalizowanych kadr, a także po stronie legislacyjnej: wymagające zmian zapisy w ustawie o zamówieniach publicznych, zwłaszcza dotyczące możliwości odwołań od wyniku przetargów) powinny zostać szybko rozwiązane i wyeliminowane. Zwiększenie absorpcji jest niezbędne w celu zwiększenia poziomu inwestycji krajowych i wzrostu PKB. Jednocześnie należy również pamiętać o koniecznym przygotowaniu wystarczających środków krajowych na współfinansowanie inwestycji.

Szansą dla poprawy konkurencyjności Polski jest również **rozwój usług** dzięki relatywnie niskim jednostkowym kosztom pracy oraz dobrze wykwalifikowanej kadrze pracowniczej (również dzięki coraz bardziej powszechnej znajomości jęz. obcych-głównie angielskiego)⁵⁰. Dotyczy to także usług finansowych.

Wykres 5. Usługi jako procent wartości dodanej w UE-25 w 2004 r.

Źródło: *European Commission Annual Macroeconomic Database, December 2005 (AMECO database)* oraz *Zielona Księga PFSL, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Warszawa-Gdańsk 2005r.*

Według Komisji Europejskiej w krajach UE udział sektora usług w PKB systematycznie wzrasta, choć tempo to jest różne dla poszczególnych państw członkowskich

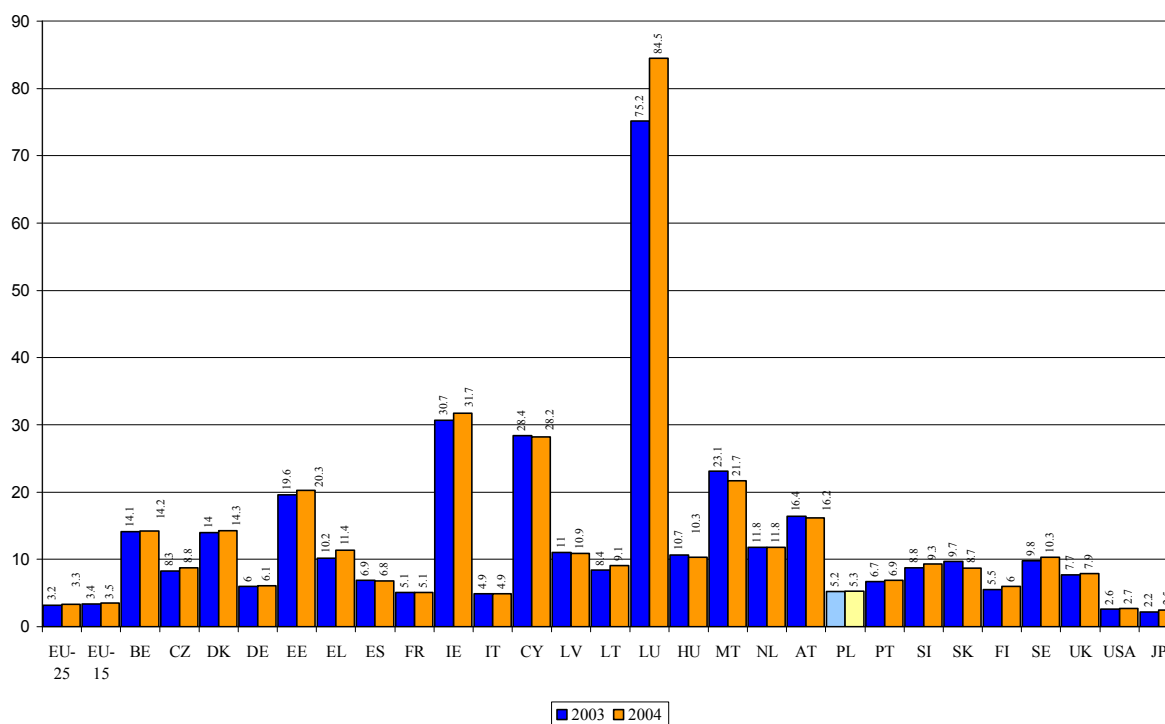
⁴⁹ „Informacja o stanie realizacji programów operacyjnych współfinansowanych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej”, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 31 stycznia 2006r., (dostępny na stronie: <https://www.funduszezstrukturalne.gov.pl>).

⁵⁰ W Polsce istnieją bariery dla wzrostu zatrudnienia wynikające z niedopasowania kwalifikacyjnego podaży i popytu na pracę - dane pokazują znaczny przyrost liczby ofert pracy zgłaszanych do powiatowych urzędów pracy a jednocześnie rosnącą liczbę niezapełnionych wakatów (od początku 2002 r.). Dodatkowo rośnie udział przedsiębiorstw sygnalizujących problemy z rekrutacją wykwalifikowanych pracowników (szczególnie w budownictwie oraz w produkcji dóbr inwestycyjnych).

W 2004 r. średni udział usług w PKB wyniósł 71% dla UE-25. Wielkość tego wskaźnika świadczy o rosnącej roli tego sektora w unijnej gospodarce. Polska powinna zdecydowanie bardziej rozwijać ten sektor, gdyż jego rozwój sprzyja tworzeniu nowych miejsc pracy (w ostatnich latach obserwuje się spadek zatrudnienia w sektorze produkcyjnym i rolnictwie).

Na tle Unii Europejskiej, a także Stanów Zjednoczonych czy Japonii, stopień integracji handlu usługami („*trade integration of services*”) w ramach gospodarki światowej jest dla Polski całkiem korzystny (mierzony średnią wartością importu i eksportu usług w stosunku do PKB) (por. wykres 6). Niemniej handel usługami jest wciąż słabo rozwinięty co świadczy o istniejących licznych barierach w ich świadczeniu poza granicą kraju. O ile ograniczenia w handlu towarami zostały już w zasadzie zniesione (pozostały jedynie uzasadnione m.in. ochroną zdrowia, itp.), to w przypadku usług wciąż pozostają obowiązujące. Przyjęty przez Parlament Europejski projekt dyrektywy mającej na celu otworzenie granic dla świadczenia usług w całej UE został na tyle okrojony, że swoboda świadczenia wielu usług poza granicami własnego kraju nie będzie możliwa.

Wykres 6. Stopień integracji handlu usługami w UE (*trade integration of services*)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat, 2006.

Szansą dla Polski jest świadczenie usług w takich sektorach w stosunku, do których brak jest ograniczeń (np. Luksemburg szeroko oferuje swe usługi w sektorze finansowym). W przypadku Polski mogłyby to być m.in. usługi biznesowe typu *off-shoring* (tzw. Business

Process Offshoring - BPO⁵¹). Według Światowego Forum Ekonomicznego (*World Economic Forum*) kraje CEE, dzięki niskim kosztom pracy, wykwalifikowanym kadrom, a także bliższej lokalizacji, stały się atrakcyjne dla inwestycji w usługi biznesowe na zasadzie off-shoringu (obok dotychczasowych potentatów, jak Indie)⁵². Zgodnie z raportem EPC, w 2004r. UE-15 zatrudniła na zasadzie off-shoringu około 80.000 pracowników. Przewiduje się, iż liczba ta wzrośnie do 1,1 mln w 2015 r. (z czego połowa będzie pochodziła z Wlk. Brytanii). Badania przeprowadzone przez firmę konsultingową Delloite&Touche wykazały, że firmy zachodnioeuropejskie postrzegają Europę Środkową - Wschodnią, jako wyjątkowo atrakcyjne miejsce lokalizacji swoich inwestycji operacyjnych i najważniejszy docelowy rynek zbytu poza „własnym” rynkiem Europy Zachodniej⁵³:

Coraz więcej jest przykładów napływającego kapitału do Polski w celu rozwoju BPO. Dotyczy to przede wszystkim pośrednictwa finansowego i sektora technologii komunikacji i informacji (ICT). Polska dysponuje także potencjałem dla rozwoju usług zdrowotnych oferowanych dla klientów z całej UE. Napływowi BIZ sprzyjają wysokie kwalifikacje polskich lekarzy i pielęgniarek oraz niskie koszty pracy⁵⁴.

Polska posiada ponadto duży potencjał w oferowaniu usług B+R na eksport oraz przyciąganiu inwestorów zagranicznych w celu ich rozwoju - wg danych GUS w Polsce istnieje bowiem duży potencjał naukowo-badawczy (około 100 tys. pracowników naukowo-badawczych). Rozwinięcie tego sektora usług przyczyniłoby się do wzrostu produktywności, powstania nowych miejsc pracy i wzrostu gospodarczego kraju⁵⁵.

Rozwój sektora usług, czy B+R w Polsce mógłby zostać wsparty nie tylko dzięki kapitałowi zagranicznemu, czy z funduszy pomocowych, ale także ze środków udzielanych w ramach pomocy państwa. Udział pomocy publiczno - sektorowej i *ad hoc* w stosunku do PKB - w Polsce i innych państwach członkowskich UE ilustruje wykres 7.

Wykres 7. Pomoc publiczno - sektorowa i *ad hoc* w stosunku do PKB - w Polsce i innych państwach członkowskich UE

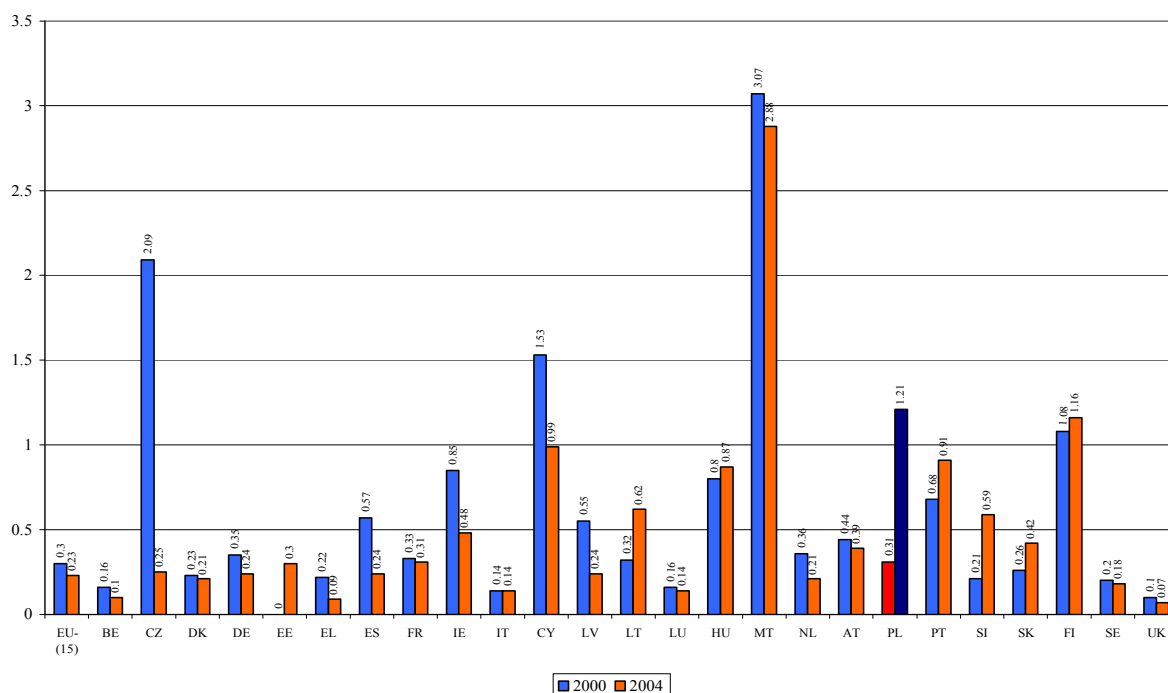
⁵¹ Szerzej: McKenzie&Company, „Polska centrum usług dla Europy?”, Warszawa, październik 2003 r., s. 16.

⁵² *India Daily*, popularny dziennik, już we wrześniu 2004 r. (27.09.04) zaalarmowała o potencjale nowych państw UE w zakresie świadczenia usług na zasadzie *off-shoring* i *outsourcing*.

⁵³ K. Rutkowski, *Rekonfiguracja europejskich struktur dystrybucji w świetle rozszerzenia UE w 2004r.-szansa dla Polski*, w: *Polskie przedsiębiorstwa wobec szoku akcesyjnego*, red. naukowa K. Kuciński, Materiały i Prace, Instytutu Funkcjonowania Gospodarki Narodowej, SGH, Warszawa 2004, s. 94.

⁵⁴ Możliwy jest rozwój takich usług, jak ortodoncja, protetyka, rehabilitacja, analiza wyników badań laboratoryjnych dla placówek zagranicznych, domy seniora, itd.

⁵⁵ McKenzie&Company, „Polska centrum usług dla Europy?”..., op.cit.

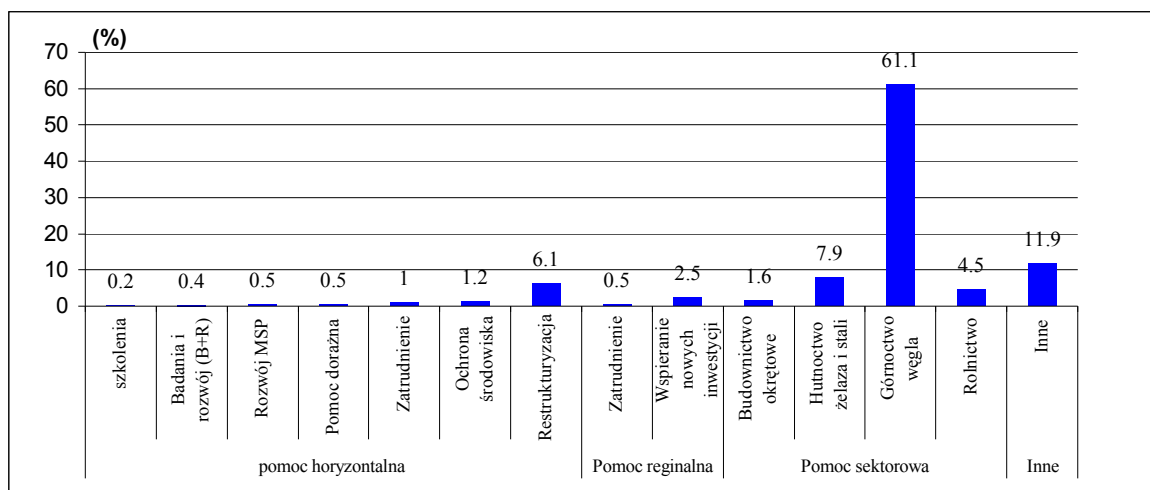

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat, 2006.

Od 2000 r. wielkość tej pomocy w Polsce wzrasta i jest przeznaczana na pomoc sektorową⁵⁶, głównie górnictwo, hutnictwo oraz rolnictwo i rybołówstwo. Taka forma pomocy jest powszechnie uznawana jako zakłócająca konkurencję. Bardzo ważna jest, zatem racjonalizacja pomocy państwa, poprzez odchodzenie od pomocy sektorowej na korzyść pomocy horyzontalnej (w tym głównie na rozwój MSP oraz na B+R). W 2003 r. w Polsce pomoc sektorowa objęła wydatki na górnictwo, hutnictwo i budownictwo okrętowe (odpowiednio 60%, 8% i ok. 1,5%) (por. wykres 8). Racjonalizacja pomocy państwa, poprzez odchodzenie od pomocy sektorowej, wymaga odpowiedniej i odważnej polityki gospodarczej rządu.

Wykres 8. Struktura i przeznaczenie pomocy publicznej w Polsce w 2003 r.

⁵⁶ Pomoc publiczna, czyli subsydiowanie przedsiębiorstw dzieli się na tzw. Horyzontalną i sektorową. Pomoc horyzontalna nie jest skierowana do konkretnych sektorów czy przedsiębiorstw. O ile w Unii dominuje pomoc horyzontalna, która stanowiła w 2003 r. prawie 80% pomocy ogółem w stosunku do pomocy sektorowej, to w Polsce pomoc sektorowa stanowiła 88% pomocy ogółem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: UOKiK, Raport o pomocy publicznej w Polsce udzielonej przedsiębiorcom w 2003 r., Warszawa 2004.

Wnioski

W procesie globalizacji, nowe państwa członkowskie (UE-10) po rozszerzeniu w 2004 r. stały się dla państw UE-15 regionem charakteryzującym się cechami przemawiającymi na ich korzyść, tj. niższe koszty pracy, korzystna lokalizacja geograficzna oraz podobieństwo kulturowe. Polska na tym procesie może więcej skorzystać niż stracić. W tym celu konieczna jest poprawa konkurencyjności polskiej gospodarki na tle innych państw Unii Europejskiej m.in. poprzez wzrost konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw w poszczególnych sektorach gospodarki.

Dopóki jednak Polska nie wzmocni swojej pozycji gospodarczej, a także konkurencyjności, dopóty rola Polski w UE nie będzie wystarczająco silna. Skutecznym środkiem w realizacji tego celu jest możliwie maksymalne wykorzystanie funduszy pomocowych z Unii Europejskiej oraz optymalne wykorzystanie kapitału zagranicznego, głównie w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Nie należy zapomnieć o potencjale rodzimego kapitału, który dzięki stworzeniu środowiska sprzyjającego rozwojowi biznesu (np. poprzez wprowadzenie odpowiednich przepisów i rozwiązań administracyjnych) może odegrać znaczącą rolę w rozwoju gospodarczym kraju.

Szansą dla Polski, oprócz wzrostu produkcji konkurencyjnych towarów eksportowych, jest na przykład rozwój usług dzięki wciąż relatywnie niskim jednostkowym kosztom pracy oraz dobrze wykwalifikowanej kadrze pracowniczej. Należy zauważyć, że Polacy tworzą jedną z najlepiej wykształconych społeczności w Europie i ten potencjał możemy dobrze wykorzystać.

Szczególną uwagę należałoby poświęcić rozwojowi usług typu off-shoring, gdzie obecnymi potentatami są Indie. Szansą dla Polski może okazać się także oferowanie usług

B+R na eksport, których rozwój może odbywać się dzięki inwestorom zagranicznym, ale także kapitałowi krajowemu wykorzystując m.in. możliwość tworzenia tzw. partnerstw publiczno-prywatnych.

W celu sprostania wyzwaniom oraz skutecznemu wykorzystaniu szans, jakie wynikają z procesu globalizacji, Polska powinna utrzymać stabilność makroekonomiczną. Niski poziom zadłużenia publicznego sprzyja rozwojowi rynków finansowych i utrzymaniu niskich stóp procentowych. Stabilna sytuacja makroekonomiczna kraju przyciąga przedsiębiorców zagranicznych i BIZ. Jest to także atrakcyjna sytuacja dla polskich inwestorów prywatnych, którzy mogą skorzystać z taniego kredytu, i pośrednio przyczynić się do restrukturyzacji i modernizacji polskiej gospodarki.

Bibliografia:

- J. Bradley, J. Zaleski, *Przedstawienie wyników oceny efektu makroekonomicznego Wstępnego Narodowego Planu Rozwoju Polski na lata 2007-13 przeprowadzonej za pomocą modelu HERMIN*, Warszawa 4 maja 2005 r. (dostępny na stronie: <https://www.fundusze-strukturalne.gov.pl>).
- M. Gradzewicz, M. Kolasa, *FDI inflow and sustainable growth in Poland*. Artykuł przygotowany na Trzecią Roczną Konferencję EEFS, Uniwersytet Gdański, 13-16 maja 2004 r.
- CASE, *Innowacyjność polskiej gospodarki*, praca pod redakcją M. Górzyńskiego i R. Woodwarda, Zeszyty Innowacyjne, Warszawa 2003.
- ECB: Report on EU Banking Structure, (October 2005).
- W. Scott Frame, Lawrence J. White, *Empirical Studies of Financial Innovation: Lots of Talk, Little Action?* Federal Reserve Bank of Atlanta, Working Paper 2002-12, July 2002.
- M. Gomułka, *Nowe instrumenty wspierania innowacyjności w Polsce*, w: Raport o Innowacyjności Gospodarki Polski w 2005 roku, Instytut Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, Grudzień 2005, red. naukowa T. Baczko.
- Lisbon European Council. *Presidency Conclusions*, Lisbona 23-24.03.2000.
- GUS, Nauka i Technika w 2003 r. Dział II, *Działalność Innowacyjna Przedsiębiorstw*.
- GUS, Nauka i Technika w 2004 r.
- D. Kołodziejczyk, M. Pawłowska, *Konkurencyjność polskich przedsiębiorstw po wejściu do Unii Europejskiej - wyniki badania ankietowego*, Materiały i Studia, w druku.
- Komisja Europejska, European Trend Chart on Innovation, Methodology Report on Europe innovation Scoreboard 2005.
- Komisja Europejska (2004), Third Community Innovation Survey (CIS-3), www.cordis.lu/scoreboard2004.
- Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, COM(2005) 37 końcowy, *Przegląd Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE na rok 2005: Wstępne podsumowanie i przyszłe kierunki realizacji*, Bruksela, dnia 9.2.2005.
- J. Kotyński, *Tendencje do globalizacji i integracji regionalnej a ryzyko makroekonomiczne i wzrost gospodarczy*, w: Globalizacja i Integracja Europejska, szanse i zagrożenia dla polskiej gospodarki, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005, red. naukowa J. Kotyński.
- K. Kuciński, *Polskie przedsiębiorstwa wobec globalnej konkurencji*, Instytut Funkcjonowania Gospodarki Narodowej, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006.
- A. Matuszczak, *Polityka Pieniężna NBP w obliczu procesów globalizacyjnych*, w: Globalizacja Gospodarki, red. naukowy P. Leszczyński, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2004.
- McKenzie&Company, „Polska centrum usług dla Europy?”, Warszawa, październik 2003.
- Ministerstwo Gospodarki Pracy i Polityki Społecznej, Sektorowy Program Operacyjny, Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, lata 2004-2006, Warszawa, 2004.
- W. Kwaśniak, *Obecne i przyszłe zmiany roli polskiego banku centralnego w zakresie nadzoru bankowego* w: Zeszyt BRE Bank-CASE nr 76, 2005.
- B. Liberska, *Pojęcie i definicje globalizacji*, w: *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, praca zbiorowa pod redakcją B. Liberskiej, PWE, Warszawa 2002.

- Międzynarodowy Instytut Rozwoju i Zarządzania, *World Competitiveness Yearbook*.
- OECD, *Science Technology and Industry Outlook 2004*, Paris 2004.
- NBP, Raport o Rozwoju Sektora Finansowego w 2004 r.
- M. Pawłowska, *Poziom konkurencji i efektywność a koncentracja na polskim rynku bankowym*, *Materiały i Studia*, Nr 192, NBP, 2005.
- M. E. Porter, *Strategia konkurencji, metody analizy sektorów i konkurentów*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1992.
- OECD, "Economic Survey of the Euro Area 2005: Integrating Services Markets", 2005.
- Raport Rady UE (2005) "Responding to the challenges of globalisation", grudzień 2005r., ECFIN/EPC(2005)REP/54448 final, Bruksela, 22 listopada 2005 r.
- K. Rutkowski, *Rekonfiguracja europejskich struktur dystrybucji w świetle rozszerzenia UE w 2004r.-szansa dla Polski*, w: *Polskie przedsiębiorstwa wobec szoku akcesyjnego*, red. naukowa K. Kuciński, *Materiały i Prace*, Instytutu Funkcjonowania Gospodarki Narodowej, SGH, Warszawa 2004.
- H. Simon, *Tajemniczy mistrzowie Studia przypadków*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
- A. Starosta, *Standardy międzynarodowe i proces innowacji w dobie globalizacji gospodarki*, w: *Innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw w procesie integracji europejskiej*, pod redakcją: Z. Wysokińskiej, J. Witkowskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
- J. Szomburg, *Krajowy program reform szansą na podniesienie konkurencyjności systemowej Polski*, Biała Księga 2005 r., *Polskie Forum Strategii Lizbońskiej*,
- J. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960.
- J. Woźniak, *Innowacyjność w polskiej bankowości korporacyjnej* w: „Zeszyt BRE Bank-CASE” nr 79, 2005.
- Światowe Forum Ekonomiczne w Genewie (*World Economic Forum*), *Global Competitiveness Report*.
- Z. Wysokińska, *Konkurencyjność polskiej gospodarki* w: *Strategie konkurencji przedsiębiorstw-wybrane zagadnienia*, red. naukowa J. Szablowski
- UOKiK, Raport o pomocy publicznej w Polsce udzielonej przedsiębiorcom w 2003 roku, Warszawa 2004.
- UNCTAD „Prospects for FDI Flows and TNC Strategies, 2004-2007”, 7 czerwca 2004 r.